

KASTAMONU İLİNİN NÜFUS GELİŞİMİ VE TÜRKİYE NÜFUS HAREKETLERİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

Population Changes in Kastamonu and Its Place in Internal Migration in Turkey

Dr. Nuran TAŞLIGİL*

ÖZET

Türkiye nüfusu II. Dünya Savaşını izleyen yıllardan itibaren hızla artmaya başlamıştır. Bu artış illere göre değişmekte, genellikle ülkenin batısındaki illerin nüfusları bir taraftan doğal artışla, diğer taraftan aldıkları göçlerle hızla artmaktadır. Geri kalanların nüfusları ya çok yavaş artmakta hatta bazılarının azalmaktadır. Kastamonu Türkiye'nin batı yarısında bulunmasına rağmen bu ikinci grubun içinde yer almakta ve son yıllarda nüfusu azalmaktadır. Bu çalışmada Kastamonu ilinin 1927 - 1990 yılları arasındaki nüfus gelişimi ve ilin iç göçler içerisindeki yeri incelenecektir.

ABSTRACT

Turkish population has been rapidly increasing from the years that follow the II. World War. According to the cities it changes. Especially the population of the cities in the West has been increasing because of the natural birth and the migration. The population of the other cities has been increasing slowly even some of them are decreasing. Although, Kastamonu is in the West part of Turkey, it is in the second group and its population is decreasing in the last ten years.

In this article I'm going to examine the population increasing between 1927 - 1990 and the place of Kastamonu migration in Turkey.

Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde yer alan il, kuzeyde Karadeniz, doğuda Sinop, batıda Zonguldak, güneyde Çankırı, güneydoğuda Çorum illeri ile sınırlanmıştır. Merkez ilçe ile birlikte 20 ilçeden oluşur, 176'sı merkez ilçeye 892'si diğer ilçelere bağlı toplam 1068 köyü bulunmaktadır.

Yerleşme tarihi Hititlere kadar inen Kastamonu ve çevresi Malazgirt Savaşından (1071) az sonra Selçuklular tarafından fethedilir. Bir süre sonra Komnenler yöreyi yeniden hakimiyetleri altına alırlarsa da Alaaddin Keykubat zamanında (1213'e doğru) yeniden Selçuklu idaresine girer. Candaroğulları Beyliğinin ardından önce Yıldırım Beyazıt, Ankara Savaşından sonra da Fatih Sultan Mehmet tarafından (1461) yeniden fethedilir.

Osmanlı İmparatorluğundaki idari bölünüşe göre Anadolu Eyaletinin içinde olan Kastamonu, Batı Karadeniz bölümünün büyük bir kısmını kaplıyordu.

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü.

XIX.y.y. yılın ikinci yarısında yeni bir değişiklik ile Sinop, Çankırı, Zonguldak Bolu Sancaklarını içine alan Kastamonu vilayeti tesis edildi. 1924 yılında sancaklar il hâline getirilince Kastamonu ili eski merkez sancağının yerini aldı.

Detaylı araştırmalar yapılmadığı için Cumhuriyet Dönemi öncesinde ilin nüfusu hakkında kesin bilgiler yoktur. Bu yüzden çalışma Devlet İstatistik Enstitüsünce 1927 yılından itibaren yapılan nüfus sayımlarının verilerine dayanmaktadır.

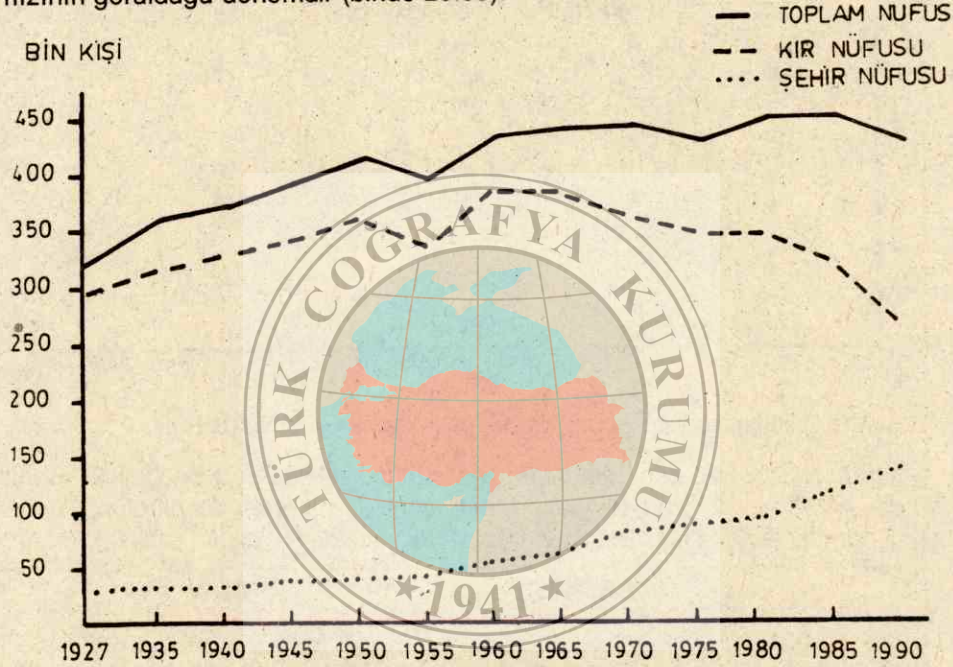
Kastamonu ilinin nüfusu Cumhuriyet döneminde sayısal olarak belirli bir artış göstermiş ancak bu artış devamlı ve muntazam gerçekleşmemiştir. 1927 yılından 1950 yılına kadar artan nüfus 1950 - 1955 sayım yılları arasında azalmış, 1955 yılından sonra yeniden artmaya başlamıştır. 1970 - 1975 yıllarında tekrar azalmış 1980 yılında çok az bir artış göstermiş 1980 - 1985'de hemen hemen aynı kalmış sonra tekrar azalmıştır (Tablo ve Şekil 1).

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Kır Nüfus
1927	335.601	37.684	297.917
1935	361.191	39.197	321.994
1940	369.847	39.641	330.206
1945	385.410	43.673	341.737
1950	412.016	45.796	366.247
1955	393.739	49.886	343.853
1960	433.620	60.414	373.206
1965	411.638	67.163	374.474
1970	446.601	82.101	364.500
1975	438.243	87.603	350.640
1980	450.946	99.680	351.266
1985	450.353	122.350	328.003
1990	423.611	148.710	274.901

Tablo:1 Kastamonu İlinin Nüfus Gelişimi

1927 yılında 335.601 olan il nüfusu 1935 yılında binde 9.19'lik bir artışla 361.191'e yükselmiştir. Aynı yıllarda ülke düzeyinde ortalama nüfus artışı binde 21.10 idi. 1935 - 1940 döneminde binde 4.74'lük bir artış ile 369.847'ye, 1940 - 1945 devresinde ise binde 8.24'lük artış ile 385.410'a yükselir. 1950 yılında il nüfusu 412.016'ya ulaşır. Türkiye'de en hızlı nüfus artışının görüldüğü

dönemlerden biri olan 1950 - 1955 arasında Kastamonu'nun nüfusu binde 9.07'lik bir azalma ile 393.739'a düşer. ilin nüfusunun belirgin bir şekilde azalmasında Kargı ilçesinin Çorum'a bağlanması ile, Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan iç göçlerin önemli rolü vardır. 1955 - 1960 döneminde binde 19.30'luk bir artış ile, ilin nüfusu 433.620'ye ulaşır ki Cumhuriyet döneminde en fazla artış oranı bu döneme rastlar, bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin de en yüksek artış hızının görüldüğü dönemdir (binde 28.53).

Şekil:1 Kastamonu İlinde Sayımlara Göre Kır, Şehir ve Toplam Nüfus

Türkiye ortalamasının altında olan nüfus artışı 1960 yılından sonra iyice yavaşlar. 1960 - 1965 yılları arasında binde 3.66'lık artışla 441.638, 1965 - 1970 döneminde 2.2'lük bir artış ile 446.601'e çıkar. 1970 - 1975 devresinde il nüfusunda yeni bir azalma görülür. Merkez ilçe, İnebolu, Taşköprü, Tosya'nın dışında kalan diğer ilçelerde görülen azalma ile nüfus 438.243'e iner. Bundan sonraki beş yıllık dönemde 450.946'ya yükselirse de 1985 yılında 450.353 ve 1990 yılında binde 12.24'lük bir eksilme ile 423.611'e düşer.

Yıllık ortalama nüfus artış hızlarına bakıldığında (Şekil:2), Kastamonu ilinin artış hızının 1927 yılından itibaren hiçbir sayım döneminde Türkiye ortalamasına ulaşamadığı ve hatta bazı dönemlerde azaldığı görülmektedir. (1950 - 1955, 1970 - 1975 ve 1980 sonrası). Bu durum nüfusun çok yavaş artmasına ve Türkiye nüfusu içindeki payının giderek azalmasına sebep olmuştur. 1927 yılında Türkiye nüfusunun binde 24'ünü oluştururken 1990'dan bu oran binde 7'ye düşmüştür.

Kastamonu ilinin nüfus yoğunluğu 1955 yılına kadar Türkiye ortalamasının üzerinde kalmış bu sayım yılından sonra aradaki fark Kastamonu aleyhine büyümüştür. 1927 - 1965 yılları arasında km²'ye düşen nüfus bazı sayım yıllarında aynı kalmakla birlikte genel olarak artarak 34 kişiye yükselmiştir. 1975 yılında il nüfusunun azalmasına bağlı olarak 33'e düşmüş, 1980 ve 1985 yıllarında yeniden 34'e yükselmiştir. 1990 yılında 32'ye düşerken aynı yıl Türkiye ortalaması 73 kişi olmuştur.

Kastamonu ilinin 1980 yılında 32 olan aritmetik yoğunluğu ilçelere göre önemli değişiklikler gösterir. Özellikle sahil ilçelerinde (İnebolu, Cide, Çatalzeytin, Abana, Bozkurt) il ortalamasının çok üzerinde olup, Abana'da 119'a yükselir. Diğer ilçelerin nüfus yoğunlukları daha düşüktür.

Kısaca değinmek gerekirse Kastamonu ilinde genel nüfus 1980 yılından sonra azalma göstermektedir. Kırsal nüfusun 1927 yılından 1950 yılına kadar düzenli bir şekilde arttığı, 1955 yılında azaldığı daha sonra yeniden artmakla birlikte 1965'den başlamak üzere azalma eğilimini sürdürdüğü görülmektedir. 1990 yılına gelindiğinde kırsal nüfus binde 24.94 oranında azalmış olup toplam nüfus içindeki oranı % 64.9'dur. Halbuki bu oran Türkiye genelinde % 41'dir. Kastamonu ilinde nüfus Türkiye ortalamasına göre % 23'lük bir fazlalıkla kırsal alanda yaşamaktadır. 1927 yılından bu yana şehirli nüfusu devamlı olarak artmıştır. Artış oranı hiçbir zaman Türkiye ortalamasına ulaşamadığı için şehirleşme daha yavaş bir şekilde gerçekleşmektedir.

İç Göçlerdeki Yeri

Türkiye son 40 yıldan beri hızlı bir göç olayına sahne olmaktadır. Çok çeşitli sebeblere dayanan göç hareketi bir yandan kırsal alanlardan şehirlere, diğer taraftan da belirli bazı bölgelerden diğer bölgelere doğru olmaktadır. (1) Göçlerle ilgili olarak yapılan araştırmalar, Türkiye'de iç göçlerin 1950 yılına kadar oldukça sınırlı olduğunu bu tarihten itibaren göçlere katılanların sayısının arttığını göstermektedir.

Sami Öngör tarafından yapılan bir çalışmada iç göçlerde Karadeniz Bölgesinin ilk sırada yer aldığı; Rize, Trabzon, Giresun, Artvin ve Kastamonu'nun en çok göç veren iller arasında bulunduğu belirtilmektedir. (2) Kastamonu'nun da içinde bulunduğu ziraat imkanları sınırlı olan bölge halkı, deniz yolu ile başta İstanbul olmak üzere belirli merkezlere göç etmeye başlamıştır. Yine bu konuda Erol Tümerekin tarafından yapılan bir araştırmada 1955-1960 yılları arasında Türkiye'de nüfus veren iller arasında "Doğu Anadolu'nun kuzeydoğusu, doğu Karadeniz ve yine Karadeniz Bölgesinde bulunan Kastamonu ve bitişindeki Çankırı vilayeti" bulun-

(1) - Yılmaz, C. (1992). Batı Avrupa Ülkelerinde Çalaşan İşçilerimizin Türkiye'deki hızlı şehirleşme Hareketine Etkileri. 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim-Fakültesi Dergisi Sayı:7 İstanbul, Sayfa:287

(2) Öngör. S. (1959) Türkiye'de Dahili Muhaceretler Hakkında. Türk Coğrafya Derg. Sayı. 18 - 19, İstanbul.

maktaydı. (1) Kastamonu, Türkiye'de başlangıcından bu yana iç göçlere katılan iller arasında bulunmakta olup bu yüzden büyük ölçüde nüfus kaybına uğramıştır. Özellikle iç göçlerin arttığı dönemlerde bu durum açıkça belli olmaktadır. 1950 - 1955 döneminde görülen binde 9.07'lik bir azalmanın sebebi budur.

Kastamonu, 1965 yılında nüfuslarının % 20'sinden fazlasını diğer illere göndermiş olan maksimum seviyede göç veren iller arasına girmiştir.(2) Bu dönemde ilin nüfusundaki artış oranı sadece binde 3.66 olup aynı yıl Türkiye ortalaması binde 24.62'dir.

1975 - 1980 döneminde Türkiye'de 49 il net nüfus kaybına uğramış olup bunlar içinde Kastamonu net göç verme oranına göre 28. sırada bulunmakta, (3) bu bize ilin göç vermeye devam ettiğini ancak en fazla göç veren iller arasında olmadığını göstermektedir. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1985 ve 1989 tarihlerinde yayınladığı "Daimi ikametgaha göre iç göçler" isimli yayını 1975 - 1980 ve 1980 - 1985 döneminde bir ilin diğer illerden aldığı toplam göç miktarını ve o ilin diğer illere verdiği toplam göç miktarını tespit etmeye imkan vermektedir. Buna göre 1975 - 1980 dönemde 34.297 kişi Kastamonu'ya yerleşmekle birlikte toplam göç 10.866 kişi olup, oranı % 027'dir.

1980 - 1985 döneminde ise ili terkedenlerin sayısı 34.715, Kastamonu'ya göç edenlerin sayısı 23.604 net göç 11.111 ve oranı da % 028'dir.

Kastamonu, Türkiye'de iç göçlerin başlangıcından bu yana göç veren iller arasında bulunmaktadır. 1950'li yıllarda en fazla göç veren iller arasında iken 1975 - 1980 döneminde Kars, Tunceli, Bitlis gibi Doğu Anadolu bölgesi illerinin yoğun bir şekilde göç vermeye başlaması üzerine daha alt sıralara inmiş bulunmaktadır. Zirai açıdan fazla potansiyeli olmayan ilde göç olayı bugün devam etmekte ve gerekli tedbirler alınmazsa gelecekte de devam edecektir.

Kastamonu'dan göç eden nüfusa gelince, İstanbul'un tartışılmaz bir üstünlüğü vardır. İstanbul nüfusunda Kastamonu doğumlu olanlar 1950 yılında 31.509, 1955 yılında 42.588, 1960 yılında 57.790 ve 1965 yılında 72.722 kişiyle daima ilk sırayı almışlar (4) 1975 yılından sonra bu üstünlüklerini kaybetmişlerdir. İstanbul 'da Kastamonu doğumların sayısı 1975 yılında 124.734, 1980 yılında 156.452, 1985'de 189.452 ve 1990'da 222.335'e yükselmekle beraber aynı yıl 317.081 olan Sivas doğumlulardan sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Her ilden ayrılanların İstanbul'a yerleşme oranına bakıldığında, Kastamonu yine ön plana

(1) Tümertekin, E. (1968) Türkiye'de İç Göçler. İstanbul Üniversitesi Yay. No:1371 Coğrafya Enstitüsü Yayın. No:54 s. 21, İstanbul.

(2) Akkayan, T. (1979) Göç ve Değişme. İstanbul Üniversitesi Yayın. No:2573 Edebiyat Fak. Basımevi. s. 41, İstanbul.

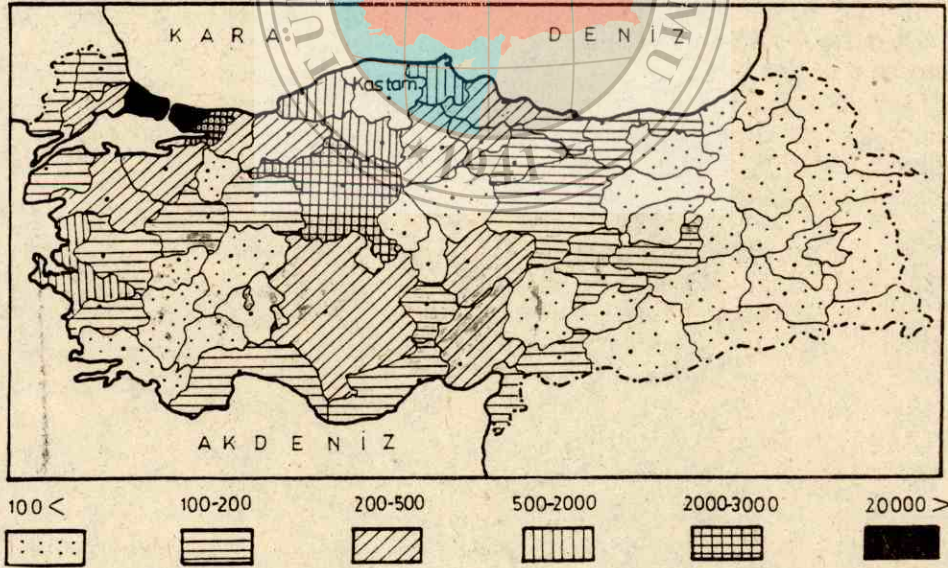
(3) Tandoğan, A. (1990) "Karadeniz Bölgesi Kıyı Kesiminde Yer Alan İllerin Türkiye Nüfus Hareketleri İçerisindeki Yeri, "İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı Say. 349 - 440 Samsun.

(4) Akkayan, T. A. g. e. Sayfa:37

çıkar. 1975 - 1980 döneminde Kastamonu'dan ayrılanların %61'i İstanbul'a yerleşmiştir. Oysa aynı dönemde en çok göç veren illerden Kars'ın oranı %32'dir. İstanbul'dan sonra diğer illere yerleşenlerin sayısı ve oranı oldukça düşüktür.

Zonguldak 2951 kişi ile % 8.6'lık bir oran sahip olurken Ankara, 2341 (%6.8), Kocaeli 647 (% 1.8), İzmir 495 (% 1.4), Sinop 469 (% 1.3), Bursa 411 (% 1.1), Çankırı 362 kişilik değer ile Kastamonu'dan göç edenlerin % 1'inin tercih ettiği ilk sekiz il olmuştur. Dolayısıyla bu iller 1975 - 1980 döneminde Kastamonu'dan ayrılan 34.297 kişinin % 83'ünü iç göç yoluyla almışlardır. Geri kalan illerin payı sadece % 17'dir.

1980 - 1985 döneminde Kastamonu'dan ayrılanların yine büyük bir kısmı İstanbul'u tercih etmiş olup sayıları 21.011'dir İstanbul'un ardından Ankara 2283 kişi (% 6.5), Zonguldak 1502 kişi (% 4.3), Kocaeli 758 kişi (% 2.1), Sinop 535 kişi (% 1.5), Samsun 456 kişi (% 1.3), İzmir 441 kişi (% 1.2), Bursa 404 kişi (% 1.1) ilk başta gelmektedir. 1980 - 1985 döneminde 8 ilin payı %78.5 olup, diğer illerin payı önemsizdir. Göçlerle ilgili kesin rakamların elde edildiği son iki sayım döneminde Kastamonu'dan ayrılanların tercih ettikleri iller hemen hemen aynı olup sadece sıralamada değişiklik meydana gelmiştir. Bu iller genellikle Türkiye'de en fazla göç alan iller ile (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa) Sinop, Samsun, Zonguldak gibi komşu ve yakın illerdir (Harita 1).

Harita 1. 1980 - 1985 Döneminde Kastamonu'dan Göç Edenlerin İllere Göre Dağılışı (Kişi olarak)

Sonuç olarak Kastamonu ilinin nüfusu 1927 yılından, (bazı sayım yılları dışında) 1980 yılına kadar arttığı bu tarihten sonra azalmaya başladığı

görülmektedir. Şehir nüfusunda 1927 yılına göre dört misli artışına rağmen kır nüfusu 1970 yılına kadar artmış ondan sonra hızla azalmış hatta 1927 yılındaki sayısının altına düşmüştür. Bu azalma kır nüfusunun bir yanda il dışına diğer yanda il içindeki şehirselleşmeye göç etmesinden kaynaklanmaktadır. Kastamonu 1950'li yıllardan beri Türkiye'nin önemli ölçüde göç veren illerinden birisidir. Özellikle ilin ekili - dikili sahalılarının az olduğu dağlık kesimlerinden her yıl çok sayıda insan geçim darlığı sebebiyle başta İstanbul olmak üzere diğer illere ve hatta ülke dışına göç etmektedir. Nüfusun az olduğu köylerde bu göçler sonucunda okula gidecek öğrenci kalmadığından bazı ilkokullar eğitime ara vermek zorunda kalmaktadır. Göç olgusunu durdurabilmek için ildeki iş imkanlarının artırılması gerekmektedir. Zirai imkanları kısıtlı olan Kastamonu'da sanayi yatırımlarına ağırlık verilerek bunların il geneline yaygınlaştırılması ve sahil ilçelerinde turizme yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Seçilmiş Bibliyografya

D. İ. E., Genel Nüfus Sayımı (1927, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990).

D. İ. E., Genel Nüfus Sayımı, 12.10.1980 Daimi İkametgaha Göre İç Göçler. Yayın No: 1124 Ankara, 1985.

D.İ.E., Genel Nüfus Sayımı. 20.10.1985 Daimi İkametgaha Göre İç Göçler. Yayın No: 1381 Ankara 1989.

Tandoğan, A. 1989 "Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul'un Yeri" Coğrafya Araştırmaları Cilt. 1 Sayı. 1 Ankara.

